

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI: 14

ERZURUM - 1999

İSLAM GELENEĞİNDE HUSUSİ DUALAR*

(Razî'nin bir metni çerçevesinde)

Yazar: Guy Monnot

Çev. : Prof. Dr. Sadık KILIÇ**

[Özet]

Hususî dualar ve gönülden yakarışlar, nitelikli bir müslümanın manevî yaşamında büyük bir rol oynamaktadırlar. Ayinsel (rituelle) dua ve ibâdetten farklı olan bu dualar, genel olarak [aktarılan] bir rivayet ve gelenek (tradititon) formunu taşırlar. Farsça bir eser olan Câmi'u'l-Ulûm'unun, burada tercüme edilmiş 58. bölümünde Fahreddin Razî (ö.606/1210) tarafından sınıflandırılması yapılmış dokuz dua da, böyledir. Dört tanesi, eski peygamberlere, sonra beş tanesi de (Hz.) Muhammed'e atfedilmiştir. Hemen hemen hepsi de, bireyin sadece kendisi için yakarıшта bulunulan, birinci tekil şahıs formundaki talep dualarıdır (prieres de demande). Bu dua karakterleri (kayda değer istisnalara rağmen), Kur'an'da bulunan pekçok dua metninin o alışıldık tarzını yansıtmaktadırlar. Yine bu dua tarzları, tamamiyle farklı olan bir vurguyla birlikte, şii imam Ali b. el-Hüseyn es-Seccâd (ö.95/714) 'ın "İçten arzuların yakarışları" (Munâcâtü'r-Râğihîn) adlı eserinde de bulunmaktadır.

İslam Dini'nde, XIX. yüzyıl ile XX. yüzyılın başlangıcında Batılı seyyahları en çok etkileyen şey, düzenli bir şekilde günde beş vakit olmak üzere, müminlerin oluşturduğu uzun safları, heyecan verici ve Allahü Ekber nidasıyla çınlayan o ayinsel ve farz olan dua [namaz]dır. Bir diğer yandansa, farklı mezhep [egilim]den Avrupalı mistiklerle sık, sık ve genellikle pek

* Bu makale, "Prieres priées en Islam" (traditionnel- Autour d'un texte de Razî) başlığıyla, *Revue de l'Histoire des Religions [RHR]*, CCVI-1/1989, 41-51 sayfaları arasında yayımlanmış olup, çevirideki vurgular tarafımızdan gösterilmiştir. Ayrıca, dipnotlarda yapılmış olan bazı açıklamalar, italik ve altı çizili olarak yazılmış ve [s.k.] numarasıyla işarette bulunulmuştur.

** Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Başkanı.

aşinalıkları bulunmayan meslekten Şarkiyatçılar ise, Süflilik tarafından büyülendiler. Bunun neticesi ise, klasik süfliliğin, ister nesir isterse şiir şeklinde olsun, baş yapıtlarını, tekke (confrérie) süfliliğini, onun manevî yöntemleri ile sosyal organizasyonunu veyahutta "gizemli" (mystique) olan ile, özellikle Şii, arasıra da İslam felsefesiyle karışmış bulunan doktriner hazırlık arasında sıkı bir ilişki kurmayı amaçlayan oldukça teorik islami eserleri hedefleyen şaşkırtıcı bir yayın, tercüme ve araştırma faaliyeti olmuştur.

Şunu hatırlatmak isteriz ki, kurumsal dua (prière canonique) uygulaması [namaz] ile süfliliğin manevî yükselişleri (élévations) arasında, araştırılması çoğu kez ihmal edilmiş bulunan orta bir alan bulunmaktadır¹. Şöyle ki, hususi dualar ve tazarrular ile, daha geniş bir şekilde, avâmdan iyi bir müslümanın manevî yaşamının oluşturduğu saha.. İşte, İslam'ın bu boyutunu yeniden hatırlatmak içindir ki biz, bu sayfalarda, Razi'nin küçük bir metnini takdim edeceğiz..

Fahrüddin er-Razi, tanınmayan birisi değildir. Aksine o, İslam tarihinin en önemli kelim alimlerinden ve en meşhur Kur'an müfessirlerinden birisidir. İran asıllı olup, bu günkü Tahran'ın yakınında, 1149 yılında Rey şehrinde doğmuş ve, [Kamerî olarak] Ramazan'ın, [Şemsi olarak da] Mart ayının sonuna doğru 606/1210 yılında, bu günkü Afganistan'da Herat'ta ölmüştür². Nerdeyse daima Arapça yazılmış bulunan onlarca eseri arasında, Farsça kaleme alınmış ilk eserlerden birisinin, 574/1179'e tarihli olması gerekir.. Bu eser, 200 sayfalık küçük bir "Ansiklopedi" olan, *Câmi'u'l-Ulûm*'dur³. Bu

¹ Bununla birlikte, içindeki referanslarıyla beraber bkz. Louis Gardet, *Du'a' EI* 2, t. II, 632-634; Annemarie Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, Chapel Hill, 1975, 155, vd. (bilhassa 157).

² Krş. ed-Davudî (ö. 945/1540), *Tabakâtu'l-Mufessirîn*, Kahire, 1392 H. /1972, t. 2, 215; J. Jomier, *MIDEO*, t. 13, Kahire, 1977, 253.

³ Biz, Bombay taşbaskısı [1323/1905]'nin aynısını yansıtan ve ofset olan tarihsiz (hakikatte 1345 H.Ş [Hicri Şemsi]/1966 tarihli) Tahran baskısından faydalanacağız. Krş. bizim, *Le panorama religieux de Fahr al-Dîn al-Râzî*, *RHR*, t. 203, Paris, 1986, 263-280 başlıklı makalemiz; yine bkz. Ziva

eserin, "*Dualar bilimi*" adını taşıyan 58. bölümü; açıkça ayırđedilen iki kısım ihtiva etmektedir. Önce, talep dualarına elverişli astrolojik [eşref] vakitlere dair düşüncelerin, birazcık düzensiz olan, bir listesi. Nihayet ve bilhassa, küçük bir dua kitabı: parça içinde Arabça muhafaza edilmiş olan, İslami geleneğin falan ya da filan peygambere attettiği dokuz dua. İşte tercümesi.

"HUSUSİ DUALAR BİLİMİ"

Bu bilim, peygamberlerden ve [Tanrı] dostlarından aktarılan formüller ve yakarışların bilgisi ile, aynı şekilde bunları söyleme tarzı ve onlar için en [elverişli, eşref] vakitleri gösterir.

[A.] Hakikatte bilersen ki, duaların kabul olunması için, an ve zamanların çok büyük bir önemi vardır [s.214]⁵ Bu bakımdan, her millet, bir zaman tercihinde bulunmuştur.

[1.] Sabiller⁶, Ayın, güneyden kuzeye dolanırken ekliptikle keşişme noktasının (noeud ascendant)⁷ Jüpiter'le

Veseli, *Les encyclopédies persanes*, Paris, 1986, ("Bibliothèque iranienne", 31), 35-38.

⁴ *İlm-i da'vât*: metin, *Câmi'u'l-ülûm*'un 213. sayfasında başlıyor..

⁵ *[Bir topluluğun Hz. Ali'den rivayet ettiğine göre o, "Mihâk-ı Kamer [Ay'ın Güneş karşısında silinmesi hali] ile, onun Akreb Burcu'na girmesi esnasında hacâmat yaptırmak [kan aldurmaktan ve herhangi bir işe başlamaktan hoşlanmazdı. (İbn Kuteybe ed-Dineveri, Uyûnu'l-Ahbâr, Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye, 1343/1925, I, 122. Ömer b. Abdilâzîze nisbet edilen ve bunun tamamen aksi bir tutumu aktaran bir anekdot için bkz. A.e. I, 122-123) s.k.]*

⁶ "Sabiller" in kült. [iranc sistemleri]nin yıldızlarla bağlantılı olduğu hususu, müşlûman müellifler için ortak bir noktadır. Harran "Sabileri" nezdinde astrolojinin yeri hakkında, mesela bkz. es-Şehrîstânî, *el-Milel ve'n-Nihâl*, Kahire, Ed. Badran, 1370-1375 H./ 1951-1955, t. 2, 727, vd., 769-773; er-Râzi, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 32 t., Kahire, 1352- H./1933, ofset bsk., Tahran, ts., t. 2, 112 (Kur'an, 2, 22 ayeti vesilesiyle) ve t. 3, 105 (Kur'an, 2, 62 ayeti vesilesiyle).

⁷ "Le noeud ascendant de la Lune: Ayın, Güneyden Kuzeye doğrulturken ekliptikle keşişme noktası": *ra's*. [*Tepe noktası, Zenith s.k.*] Krş. Sabit İbn Qurra, *Oeuvres d'astronomie*, éd. et tr. Régis Morelon, Paris, 1987

veyahut herhangi bir yıldızın Kınalı/Kızıl El [Maine fardée]⁸ ile kavuşum, buluşma anını tercih etmekteydiler.

[2.]Ebu'l-Hasen el-Beyhaki⁹ 'nin Zehâir'de rivayet ettiğine göre, hususî dua için en uygun [eşref] zaman,

("Arab Bilimleri ve Felsefesi"), 1, str. 26 ve 5, str. 1 [Eklptik: kudema Batlamyus sistemini kabul etmişti. Arzı merkez-i âlem addedip şemsi onun etrafında hareket ettiriyordu. Şemsin bir senede arz etrafındaki zahiri harekâtı neticesi olarak çizdiği daireye (Daire-i husuf), "Ecliptique" ismi verilir. Bu tam bir daire değildir. Bir kat-ı nakıstr. (Mehmed Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, M.E.B., İstanbul-1993, II, 617, "müneccim" mad.) s.k/

⁸ Kaffu l-Hadib, Arabça el-Keffu'l-Hadib kelimesinin Farsçalaşmış şeklidir; "el-Keffu'l-Hadib [Maine fardée] (bir başka fardée) (bir başka fardée), kına ile boyalı), Küçük Ayı bölgesinde, Cassiopée *Yıldız kümelerinin Alfa yıldızına verilen geleneksel adı. Krş. el-Buruni, et-Tefhim il Evâil't-Tencim: The Book of Introduction in the Elements of the Art of Astrology, éd. et. tr. R.R. Wright, Londres, 1934, 79 (s. 163) (el-Hayezmi, Mefatihul-Ulum, Leiden, 1895, 212, str. 8.

*Cassiopee/Cassiopeae/Cassiopeae: Bir takım yıldız. (Sina Kababıaç /Erdal Alova: Latince Türkçe Sözlük, Sosyal Yayınları, Ocak 1995, s: 74). Kutup Yıldızı'na nisbetle Büyük Ayı Yıldız takımının karşısında bulunan ve Kuzeü' Kutbu'na komşu olan yıldız kümeleri (Petit Larousse Illustré, Librairie Larousse, Paris, 1981, s. 1213/1, str. [s.k]), art. "Cassiopee", Zâtu'l-Kursi denilen cümle-i keukebiyye" (Semseddin Sami, Kâmus-i Fransuvi, 3 bsk, Mihran, İstanbul, 1901, s. 413 "Cassiopee" mad.); (Koltuk Taktih Zâtu'l-Kursi) Yıldız: 5 yıldızdan meydana gelir. Bu takım yıldız, Kutup Yıldızı'nın üst kısmında iken M. âli kısmında iken W. şeklinde görünür. Sonı derece kızılığından dolayı bu isim verilmiştir. Araplar Süreuya Yıldızı'na iki avuc ismi nisbet ederlerdi ki bunlardan birisi el-Keffu'l-Cezmâ, diğeri de adı geçen el-Keffu'l-Hadib dir (Gökyüzü ve Evren, Altın Kitaplar Yayınevi, 1980, Sackett Publicare LTD, s. 3, 30; İsmail Gökmen, Astronomi, Lise III, Fen Kolu, 4. bsk, İstanbul, 1967, s. 31; İbn Kuteybe ed- Dineveri, Kitâbu'l-enûâ, Dairetu'l-Mearifil-Osmâniyye (Hindistan), H. 1375, s. 32 Dr. Arif Yıldırım vasıtasıyla.) Nitekim Arapça'da "Öylesine çok ve aşırı ağıladı ki, gözleri kan çanağına döndü de, tasları kızıla boyadı/kınaladı." anlamında; "Bekâ hatta ihmarra dem'uhû fe hadaba'l-hasâ" denilir İste bu yıldız da, buna teşbih edilerek; Kınalı Avuc olarak isimlendirilmiştir (İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, I, 358; H-D-B mad.) s.k./

⁹ Zahirü'd-Din Ebu'l-Hasen Ali b. Zeyd el-Beyhaki, "İbn Fundük" da denilir, 493-565 H./1100-1169, Tetimmâtu sivân'il-hikme adlı eserinin müellifi.. Onun hakkında bkz. D. M. Dunlop'un kısa tanıtma yazısı, EI 2, t. 1, Paris, 1960, 1165 vd. Onun, "tek bir cilt halindeki" Zehâiru'l-Hikem adlı eseri, Yakut tarafından İrşâdu'l-erib ilâ ma'rifeti'l-edib: Mu'cemu'l-udebâ, Leiden-Londres, Éd. Margoliouth, 1911, t. 5, 212, str. 6. De de zikredilmiştir. Ama

Jüpiter'in Kınalı / Kızıl El [Maine Fardée] ile kavuşumda olduğu, Ayın ve onun ekliptikle kesişme noktasının da yine kavuşma halinde bulunduğu [muqârin yâ muttasıl] andır. O andaki yükseliş çizgisi, Yengeç Burcu (Cancer)'nun 19. derecesi olmalıdır, Kuzu Burcu (Agneau)'nun 30. derecesi de, [10. derecede] olmalıdır. Şayet, Yengeç Burcu'nun 29. derecesi irtifa halindeyse (ascendant), Kuzu Burcu (Agneau)'nun 15. derecesi de 10. derecede [olmalıdır]. Şayet Arslan Burcu (Lion) 'nun 30. derecesi irtifa halindeyse, Kuzu Burcu'nun 21. derecesi, 10. derecede [olmalıdır]. Müteakiben, şayet duaya Yengeç Burcu'nun 19. derecesinde başlanırsa, bitimine kadar bu an, son derece uğurlu [esref] olacaktır. Fakat, Venüs ile Satürn'ün kavuşum anında özel dua atmekten kaçınılmalıdır. Buna karşılık, en uygun zaman ise, Jüpiter ile, ayın güneyden kuzeye dolanırken ekliptikle kesişme noktasının (noeud ascendant de la Lune) 10. veya 9. derecede kavuşum halinde bulunduğu ve, Jüpiter'in geriye doğru ya da, Venüs irtifa halinde veya 4. derecede olup da bütün uğursuz karakterini kaybettiği sırada, Ayın güneyden kuzeye dolanırken ekliptikle kesişme noktası ile aynı yönde devindiği zamandır¹¹.

[3.] Yahudiler için, Ay istikbâl¹² durumundan uzaklaşıp da, uygun bir yıldıza kavuşum durumunda (muttasıl) bulunduğu, işte duanın kabul olunacağı zaman budur! En mükemmel karşılaşma (confrontation,

İbrakel'in bu kıtaptan hiçbir kelime söz etmemektedir. (Kas. GAL, 1. 1, 324; Suppl., 1. 1, 557 vd.)

¹¹ [Yedi şeyvârenin her biri, mizacı dolayısıyla (Saad uğurlu) veya (mahs uğursuz) tir. Zühre ve Müsteri (Venüs ve Jüpiter) (Saad), Mirrih ve Zühâl (Merih ve Satürn) (mahs)tır. Uranüs ve Neftün ise Zühâl (Satürn) mizacında fakat ondan farklı bir derecede (menhus' uğursuz) olduğu muasır müneccimler tarafından kabul edilmistir. (Pakalm: II: 617, a. g. mad.] s. k.]

¹² [İstikbâl (ast.): Au ya da herhangi bir gezegen ile Güneşin, dünya ile aynı hizada bulunup, Arz'ın da bu ikisinin ortasında yer alması durumudur ki, Ay tutulması ancak istikbâl halinde meydana gelir. (el-Muncidü fi'l-Lüğa ve'l-A'lâm, Darü'l-Mesrik, Beirut, 23. bsk. s. 607, "K-B-L" mād.] s. k.]

istikbâl) hali ise, Ay'ın Terazi Burcu'nda olup, Güneş'in de Kuzu Burcu'nun 21. derecesinde bulunduğu durumdur.

[4.] Hristiyanlar içinse, [uygun zaman], Ay'ın Jüpiter'in [göksel ekvatorundan] uzaklaştığı (munsarîf) ve Ay'ın güneyden kuzeye dolanırken ekliptikle keşişme noktasında kavuşum halinde bulunduğu zamandır.

[5.] Ya'kûb b. İshâk el-Kindî¹²'nin naklettiğine göre, dua anında, uygun bir yıldızın [güneyden kuzeye doğru] irtifa halinde (ascendant), diğer bir uygun yıldızın¹³ ise, 4. derece bulunması gerekir.

[6.] Bazılarına göre de, şayet dua Ahiret Hayatını ilgilendiriyorsa, Ay'ın, Venüs'ün hânelerinde¹⁴ ve Jüpiter'e kavuşum durumunda olması gerekir. Ama, şayet dua bu dünyayı ilgilendiriyorsa, Ay'ın Jüpiter'in hânelerinde ve Venüs'e kavuşum durumunda olması gerekir. [ama yine Ay'ın], şayet dua arazi ve mülk talebine yönelikse, Satürn'e kavuşum halinde ve, şayet ilim (ilm) talep ediyorsa, Merkür'e kavuşum halinde olması gerekir.

[7.] Diğer bazı kimselere göre de, ister Merkür'ün olsun ister Mars'ın, [bunlardan birinin] Kınalı /Kızıl El (Maine fardée)'e kavuşumu halinde dua kabul edilir. Ama [şayet] kudsanmış [saints] kişilerin kabirleri üzerinde veya

¹² Ebu Yusuf Ya'kub b. İshak el-Kindî, "Arabların filozofu", ö. 256 H./870'den biraz sonra.. Onun astrolojiye karşı ilgisi hakkında bkz. İbnü'n-Nedum, *el-Fihrist*, Tahran, Ed. Rıza Teceddüd, 1391, H./1350 H.S. /1971, 317 (tr. Bayard Dodge, *The Fihrist of al-Nadîm*, New York, 1970, 618 vd.); A. Cortabarría Beitia, *La Classification des sciences chez al-Kindî*, MIDEO, t. II, Kalûre, 1972, 49-76 (özellikle 73-75), vs.

¹³ En mükemmel düzeyde uygun olan iki yıldız, klasik olarak, Jüpiter ile Venüs'tür (bundan ötürü de, sıkça, Arabça'da *es-sa'dâni* denilir).

¹⁴ (Araçta'daki *buyût* [evler] kelimesine uygun bir şekilde), *Hâna-hâ: "evler" veya "mansions* [yuvalar], *mevki-i istrâhat [Ş. Samî Kâmûs.., s. 1410. "mansion" mad.] s.k.*, bir başka ifadeyle, Zodyak'ın 12 bölgesi.. Krş. A. Bouché-Leclercq, *L'astrologie grecque*, Paris, 1989, 182 vd. ; el-Biruni, *et-Tefhîm*, 256, vd.

Kubbe-i Hadrâ [Yeşil Kubbe]¹⁵ altın Mâbedi¹⁶ 'nde dua edilirse, dua, yapılanlardan daha fazla kabul edilmeye yakındır.

[B.] Mürsel nebilerden nakledilmiş hususî dualar¹⁷.

Birinci Duâ: bu, (kendisine selam olsun), Adem'in duasıdır. Tevbe ettiği esnada bu duayı söylemiş ve Allahu Teâlâ da, tevbesini kabul buyurmuştur¹⁸: "Ey Allah'ım! Sen, gerek gizlilikte, gerekse açıktâ yapmış olduğum şeyleri bilirsin: affet kusurlarımı. Sen, benim ihtiyaçlarımı biliyorsun, ver bana taleb ettiğimi. Sen, içimde olanı biliyorsun, affet benim hatalarımı. Ey Allahım! Senden, kalbimi hiç terk etmeyen daimî bir iman ve, kusursuz bir yakın/kesin inanç talep ediyorum. Ki böylece, Sen'in benim hakkımda yazmış olduğundan başka hiç bir şeyin

¹⁵ Kubbe-i Hadrâ, yani Medine Mesâid'i...
¹⁶ Beytul-Makdis...
¹⁷ Meşhûr sîhi müteâssir elâfi Ali Tâlib Mâhânî'de Bî Ali eMekkî (6. 386 H./996), **Kûtul-Kulûb**, Kahire, 1354 H./1972 yılında, 5. bölümü buna giriş yapılmıştır. *fi'z-zikri'l-edîye el-muhtâre el-me'sûre fi'l-ahbâr'l-muteferrika* (t. 1, 11-21). Yine burada, görürüz, bir düzensizlik içinde bulunan diğer pekçok duâ içinde, Razi'nin de sunmuş olduğu dokuz hususî dua da yer alır. Bu beriki onları bir seçime tabî tutmuş ve onlara, "kronolojik" bir düzen vermiştir. Mekki'nin girişleri (introduction) sıklıkla daha uzun olup, dua metinleri de, hafif bazı farklılıklar ihtiva etmektedir.

¹⁸ Krs. Kûrân, 2, 37. Taberi, **Câmi'u'l-beyân**, 30 t., Kahire, 1388-1396 H./1968-1976, t. 1, 243-245 bu ayeti, onda Allah'ın [cezalandırılmaktan] bir "dönüşü"nü (retou) ve Adem'in tevbe etmesini okuyarak, yorumlamaktadır. Onun yorumu, burada, iki dua içermektedir. Bizinkinden tamamen farklı olan birincisi, başka bir yerde, Cennette kovulmasından sonra Adem'e nisbet ettiği duaya benzemektedir (krs., Taberi, **Tarih**, Leiden, 1879-1901, t. 1, 132 = Kahire, 1380 H./1960, 4. bsk., 1399 H./1979, t. 1, 132 [sic/ aynen]. Diğer de, burada olduğu gibi, *Allâhumme* ifadesiyle başlıyor, ama o da, çok farklı biçimde devam ediyor. Ne Zevahiri'de, ne de Taberi'de var. Buna karşılık, bizim [zikrettiğimiz] dua, (*su'âlî* kelimesi yerine, hatalı okurak *su'fî* kelimesinin gelmiş olması gibi, sona doğru, str. 19, bazı hafif değişikliklerle birlikte) Razi tarafından, **et-Tefsîr**, t. 3, 20 [fz.] Aişe'nin bir rivayeti formu altında tekrar verilmiştir. Mekki tarafından bu hadis'in kendisine nisbet edildiği 16, str.1 vd. kimse de, yine Aişe'dir.

istikbâl) hali ise, Ay'ın Terazi Burcu'nda olup, Güneş'in de Kuzu Burcu'nun 21. derecesinde bulunduğu durumdur.

[4.] Hristiyanlar içinse, [uygun zaman], Ay'ın Jüpiter'in [göksel ekvatorundan] uzaklaştığı (munsarîf) ve Ay'ın güneyden kuzeye dolanırken ekliptikle keşişme noktasında kavuşum halinde bulunduğu zamandır.

[5.] Ya'kûb b. İshâk el-Kindî¹²'nin naklettiğine göre, dua anında, uygun bir yıldızın [güneyden kuzeye doğru] irtifa halinde (ascendant), diğer bir uygun yıldızın¹³ ise, 4. derece bulunması gerekir.

[6.] Bazılarına göre de, şayet dua Ahiret Hayatını ilgilendiriyorsa, Ay'ın, Venüs'ün hânelerinde¹⁴ ve Jüpiter'e kavuşum durumunda olması gerekir. Ama, şayet dua bu dünyayı ilgilendiriyorsa, Ay'ın Jüpiter'in hânelerinde ve Venüs'e kavuşum durumunda olması gerekir: [ama yine Ay'ın], şayet dua arazi ve mülk talebine yönelikse, Satürn'e kavuşum halinde ve, şayet ilim (ilm) talep ediyorsa, Merkür'e kavuşum halinde olması gerekir.

[7.] Diğer bazı kimselere göre de, ister Merkür'ün olsun ister Mars'ın, [bunlardan birinin] Kınalı /Kızıl El (Maine fardée)'e kavuşumu halinde dua kabul edilir. Ama [şayet] kudsanmış [saints] kişilerin kabirleri üzerinde veya

¹² Ebu Yusuf Ya'kub b. İshak el-Kindî, "Arabların filozofu", ö. 256 H./870'den biraz sonra.. Onun astrolojiye karşı ilgisi hakkında bkz. İbnü'n-Nedim, *el-Fihrist*, Tahran, Ed. Rıza Teceddüd, 1391, H./1350 [H.S. /1971], 317 (tr. Bayard Dodge, *The Fihrist of al-Nadîm*, New York, 1970, 618 vd.); A. Cortabarria Beitia, *La Classification des sciences chez al-Kindî*, MIDEO, t. II, Kahiire, 1972, 49-76 (özellikle 73-75), vs.

¹³ En mükemmel düzeyde uygun olan iki yıldız, klasik olarak, Jüpiter ile Venüs'tür (bundan ötürü de, sıkça, Arabça'da *es-sa'dânî* denilir).

¹⁴ (Aralıca'daki *buyût* [evler] kelimesine uygun bir şekilde), *Hâna-hâ: "evler" veya "mansions* [yuvalar], *mevki-i istirâhat* [*S. Samî, Kâmûs.. s. 1410. "mansion" mad.] s.k.*], bir başka ifadeyle, Zodyak'ın 12 bölgesi.. Kırş. A. Bouché-Leclercq, *L'astrologie grecque*, Paris, 1989, 182 vd. ; el-Biruni, *et-Tefhîm*, 256, vd.

Kubbe-i Hadrâ [Yeşil Kubbe]¹⁵ altında yahutta Jeruselem Mâbedi¹⁶ 'nde dua edilirse, dua, başka mekanlarda yapılanlardan daha fazla kabül edilmeye yakındır.

[B.] Mürsel nebilerden nakledilmiş hususî dualar¹⁷.

Birinci Duâ: bu, (kendisine selam olsun), Adem'in duasıdır. Tevbe ettiği esnada bu duayı söylemiş ve Allahu Teâlâ da, tevbesini kabul buyurmuştur¹⁸: "Ey Allah'ım! Sen, gerek gizlilikte, gerekse açıkta yapmış olduğum şeyleri bilirsin: affet kusurlarımı. Sen, benim ihtiyaçlarımı biliyorsun, ver bana taleb ettiğimi. Sen, içimde olanı biliyorsun, affet benim hatalarımı. Ey Allahım! Senden, kalbimi hiç terk etmeyen daimî bir iman ve, kusursuz bir yakın/kesin inanç talep ediyorum. Ki böylece, Sen'in benim hakkında yazmış olduğundan başka hiç bir şeyin

¹⁵ Kubbe-i Hadrâ, yani Medine Meşâid'i.
¹⁶ Beytu'l-Makdis.
¹⁷ Meşhûr şîfî müellif Ebû Ali Tâlib Mîhannî'den: "Ali 'c-Mekki (ö. 386 H./996), **Kûtu'l-Kulûb**, 4. c. 4. b. Kahire, 1334 H./1922 yılında, 5. böhümü buna tahsis etmiştir: *Şifî zikri'l-edîye el-muhtâre el-me'sûre fî'l-ahbâr'l-muteferrika'* (t. 1, 11-21). Yine burada, görünür bir düzensizlik içinde bulunan diğer pek çok duâ içinde, Razi'nin de sunmuş olduğu dokuz hususî duâ da yer alır. Bu biriki onları bir seçime tabi tutmuş ve onlara, "kronolojik" bir düzen vermiştir. Mekki'nin girişleri (introduction) sıklıkla daha uzun olup, dua metinleri de, hafif bazı farklılıklar ihtiva etmektedir.

¹⁸ Krs. Kur'an, 2, 37. Taberi, **Câmi'u'l-beyân**, 30 t., Kahire, 1388-1396 H./1968-1976, t. 1, 243-245 bu ayeti, onda Allah'ın [cezalandırmaktan] bir "dönüşü"nü (retour) ve Adem'in tevbe etmesini okuyarak, yorumlamaktadır. Onun yorumu, burada, iki duâ içermektedir. Bizimkinden tamamen farklı olan birincisi, başka bir yerde, Cennette kovulmasından sonra Adem'e nisbet ettiği duaya benzemektedir (krs., Taberi, **Tarih**, Leiden, 1879-1901, t. 1, 132 = Kahire, 1380 H./1960, 4. bsk., 1399 H./1979, t. 1, 132 [sic/ aynen]. Digeri de, burada olduğu gibi, *Allâhumme* ifadesiyle başlıyor, ama o da, çok farklı biçimde devam ediyor. Ne Zemahşeri'de, ne de Taberi'de var. Buna karşılık, bizim [zikrettiğimiz] dua, (*su'âlî* kelimesi yerine, hatalı okurak *su'î* kelimesinin gelmiş olması gibi, sona doğru, str. 19, bazı hafif değişikliklerle birlikte) Razi tarafından, **et-Tefsîr**, t. 3, 20 [Hz.] Aiş'e'nin bir rivayeti formu altında tekrar verilmiştir. Mekki tarafından bu hadîs'in kendisine nisbet edildiği 16, str. 1 vd. kinse de, yine Aiş'e'dir.

isabet edemeyeceğini ve benim, Senin bana tahsis etmiş olduğundan hoşnut ve razı olduğumu bileyim.."

[hakikati] ilham etti (révélation)¹⁹: "Zürriyetinden hiç bir kimse bu duayı yapmaz ki, Biz onun tevbesini kabul etmeyelim, günahlarını bağışlamayalım, kalbinden hüznü çıkarmayalım, onu fakirlikten korumayalım ve yine, bu dünyanın [s. 215] bütün iyilikleri ona olmasın!."

İkinci dua: Halilullah olan (Hz.) İbrahim (Peygamberimiz'e ve O'na selam olsun)' in duası.. O bu duayı, uykusundan kalkarken söylerdi²⁰: "Ey Allah'ım! İste yeni bir yaratış. Onu bana itaatim içinde aç, onu benim için afvün ve rızân içinde sonuçlandır. Beni bu gün, benden kabul buyuracağın bir amel-i salih ile nasıplendir, [bu ameli] temiz ve pâk kıl, benim için kat kat kıl.. Bu günde yapabileceğim günahı (mal), afvet. Zira Sen, afvedicisin ve merhametlisin (miséricordieux)²¹, seven ve cömert olansın²²."

Üçüncü dua: bu dua, (Allah'ın rahmet ve selamı üzerine olsun), (Hz.) İsa'nın duâsıdır: "Ey Allah'ım! Hoşlanmadığım (ce que je hais) şeyi, savuşturamayacak hale geldim. Ümit ettiğimin de faydasına malik ve sahip olamıyorum. [İşler sen'in elindedir, Sen'den başkasının elinde değil!]. Şu an ben, amelime karşılık bir rehinim²³ ve

¹⁹ "Révélation": vahy.. Bu vahiy burada, Farsça olarak aktarılmıştır.

²⁰ Uykü, bir ölümlü gibidir: krş. Kur'an, 39, 42 (ve 30, 23). Gündüz ise, bir diriliştir: krş. Kur'an, 25, 47 (ve 78, 9-11). "Yeni bir yaratış" (*halk cedîd*) kelimeleri Kur'an, 13, 5; 32, 10; 34, 7; 50, 15 (krş. 17, 49, 99)'da, Ölümden sonra (dirilişi) (Réurrection) gösterir. Bu ikinci dua, (senedini [garant] zikretmeyen) Mekki tarafından nakledilmiştir: 14, str. 6 vd.

²¹ *Gafûrun rahîm*: bu iki sıfat, sık sık bir ayetin (2, 173) son sözcüklerini (clausule) meydana getirdiği Kur'an'da, Allah'ı tavsif ederler.

²² *Vedûdun kerîmun*. Birinci sıfat Kur'an'da ancak iki defa (11, 90; 85; 14) geçerken, ikincisi ise, bolca bulunur (23, 116; 27, 40; 44, 49, vs.).

²³ BN [Bibliothèque Nationale]'in 213 no'lu Farsça elyazmasının [ms.: manus scriptus] fol. [varak] 216 v. [verso: varak b]'ye göre, *Ve asbâtu murtehenen bi-ameli*. Elimizdeki taşbaskısında (lithographie), ikinci kelime

benden daha fakir hiç kimse de yoktur. Ey Allah'ım! Beni düşmanıma rezil rüsvay ed [ip zararına onları sevindir]me ve benim yüzümden dostuma sû-i muamelede bulunma. Dinimi, helak nedenim yapma ve dünyayı da en büyük endişe ve hüznün sebebi, [ilmimin son durağı ve nihai emelim] kılma; beni, bana hiç merhamet etmeyecek olan kimselerin tasallutuna maruz bırakma"²⁴.

Dördüncü dua: bu (Allah'ın selamı üzerine olsun), Hızır'ın duasıdır²⁵. Denildiğine göre, Hızır ve İlyâs, karşılaştıkları her bayram²⁶ da, ayrılmak istedikleri zaman bu duayı söylerlerdi: "Allah'ın adıyla. Ancak Allah'ın meşîet buyurduğu olur!. Her güç ve kudret, ancak Allah [in dilemesiyle]dir. Ancak Allah'ın meşîet buyurduğu olur. Bütün nimetler Allah'tan gelir. Ancak Allah'ın meşîet buyurduğu olur. Bütün iyilikler Allah'ın [kudret] elindedir. Ancak Allah'ın meşîet buyurduğu olur. Kötülükleri Allah'tan başka kimse savuşturamaz".

bozulmuştur. Bu üçüncü dua, Mekki tarafından, 14, str. 11 vd. Ca'fer b. Barkan'ın otoritesine dayanılarak nakledilmiştir.

²⁴ Kur'an 5, 114'de, burada zikredilen dua ile bir benzeşime olmaksızın, (Hz.) İsa'nın kâsa bir duası yer alır. Michel Hayek'e göre, **Le Christ de l'İslam**, Paris, 1959, 111, burada sahip olduğumuz dua [metni], Mekki'den sonra, el-Gazali (ö. 505 H./1111), **İhyâ'u ulûmî'd-dîn**, Kahire, 1312 H.; t. 2, 113 ve t. 4, 95 ile, bu eserin yorumcusu olan ez-Zebidi (ö. 1205 H./1790), **İthâfu's-sâde el-muttekin**, 10 t., Kahire, 1311 H., t. 5, 49, tarafından zikredilmiştir.

²⁵ Mekki tarafından dua, 14, str. 15 vd. İbn Abbas ile O'nun ravisi Ata'nın otoritesiyle nakledilmiştir. *el-Hadr* [Farsça metinde ise, *Hadr* şeklindedir], Kur'an'a göre, 18,65, iki denizin Kavuşum yerini (Confluent) araştırması esnasında (Hz.) Musa'nın rastlanmış olduğu (Allah'ın) esrarengiz "kulu" na gelenegin verdiği isimdir. Krs. **Eİ** 2, t. IV, 935, vd.

²⁶ *Der her mevsimî*. "Fuarda, panayırda.." anlamıyla karıştırılmaksızın (krs. **Eİ** 2, t. IV, 937 A, al. 2 [?]), Mekke'deki Hac toplanmasında.. (krs. **Eİ** 2, t. IV, 938 A, sona doğru [in fine]). Taberi, **Tarih**, Leiden, 1879, t. 1, 415 = Kahire, ed. cil.[a.g. bsk.], t.1, 365 de şunu yazmaktadır: "Abdullah b. Sevdab'ın naklettğine göre, Hızır (el-Hadr), Persliler'in neslinden birisi iken, İlyas (Elie) İsrail Ogulları'na mensuptur; bunlar, her sene [hac] mevsiminde *bül-mevsimî* karşılaşılmaktadırlar..".

[Sabahleyin] kim bunu üç kere söylerse, o gün yangından, selden [ve soyulmaktan] emin olur²⁷.

Beşinci dua²⁸: Allah'ın Resûlü (Allah'ın selam ve rahmeti O'nun üzerine olsun), bu duayı (Hz.) Ebu Bekr'e öğretti: "Ey Allahım! Sen'den, Resûlün olan Muhammed hatırına, Halîlin olan İbrahim hatırına, Sırdaş²⁹ 'ın ve [kendisiyle dolaysız konuştuğun kelim'in] olan Musa hatırına, Sen['den] bir ruh³⁰ ve kelimen olan İsa hatırına, Mûsâ'nın kelamı [Tevrat], İsa'nın İncîli, Dâvûd'un Zebûru, Muhammed'in Furkan'ı³¹, vahyettiğin her vahiy, hükmettiğin her yargı, kendisine bolbol lutfettiğin her sâil, malını mülkünü arttırdığın her zengin, zenginleştirdiğin her fakir, hidayete ulaştırdığın her sapkın [dâil] hatırına istiyorum. Ey Allah'ım! Senden, kendisi sayesinde kullarının rızıklarının temin olduğu ismin hatırına istiyorum. Senden, Arz üzerine yerleştirip de, onun [bu sayede] karar kılmış olduğu adın hatırına istiyorum. Senden, semâvât üzerine koyup da, onun [bu sayede]

Kıs. Eİ 2, t. IV, 938 A, şif. 14 bitimden önce. Duadan önceki cümlede "biller" şifâhîki zamandır. her iki şahıs da [orada] bulunmayı şârdırılır. Yatırz [duada geçen] "Allah'ın adıyla" [Bismillah..] ifadesi [salt bu sekiyle]. Kur'an, iktibasından değildir. [er] tür bityüsel (magique) formülle ilgili görünmektedir.

²⁸ Bu beşinci dua, Mekke tarafından nakledilmektedir, 12, şif. 11 vd.' Ö rivayet senedini göstermez.

²⁹ Neciyîke: krs. Kur'an 19, 52.

³⁰ [İsa için schveu kullanılmış olan] *Kelîmîke*.. ifadesinin, Kur'an 4, 171 ayetine müracaatla tashihî ile, *Kelîmîke ve rûhîke*. Çünkü, (Kur'an 4, 164 ayetine nisbetle), "Allah'ın kendisine doğrudan [ilâhî] ettiği kimsce" Kelîmullah anlamında İslam geleneğinin (tradition) çağırığı kimsce, (Hz.) Musa'dır. BN nin Farsça 213 yazmasında, fol [folio: syfa, yaprak] 217 r. [recto: varak a] fin [sonda] ve 217 v [verso: varak b], son taraf şu ifadeler okunmaktadır: *ve Nûha neciyîke ve Mûsâ kelîmîke ve İsâ rûhîke ve bi Tevrâti*. Vs."

(Bu [bu] mîhîdeki Farsça olan) *fermân*: "bildiri" şeklindeki sözcükler Mekke ve BN'nin Farsça 213 yazmasına göre tashihî ile. "Ayrımak", "açık sergile ortaya koymak" anlamına gelen Furkan sözcüğü, İslam'ın Kitabında, zaman zaman Kur'an'da göstermek için kullanılmıştır (Krs. Kur'an 3, 1: 25. 1). Kelimenin etimolojisi ve anlamına dair krs. R. Paret, ayet hakkında, Eİ 2, t. II, 971 vd.

yükselmış olduğu ismin hatırına istiyorum. Senden, dağlar üzerine koyup da, onların [bu sayede, kazıklar misali] sapaşaglam oluverdiği³² ismin hatırına istiyorum. Senden, kendisi sayesinde Arşınin yücelmiş olduğu ismin hatırına istiyorum. Senden, mahza tahâret [temizlik; nezihlik: at-tahr] ve temizin kendisi [Tahir] olan, "Ehad", "Samed" [Impénétrable: boşluksuz, nüfuz edilemez]; Tek [Vitr]³³ olan, nezdinden [vahiy yoluyla] Kitabında [apaçık bir nûr olarak] indirilmiş olan³¹ ismin hatırına istiyorum. Senden, gündüzün üzerine koyup da, onun [bu sebeple] aydınlanmış olduğu; gecenin de üzerine koyup, onun da karanlıklara bürünmüş olduğu adın hatırına istiyorum. Ve [senden], Azametin (Grandeur), Ululuğun (Suprématie) ve Vech [Zât]'ının nûru (lumière de ta Face) hürmetine talep ediyorum!.. Ki, [Peygamber'in olan Muhammed'e ve âline merhamet eyle..] Beni, Kur'an ve ilim ile rızıklandır. Bunları, tenime, kanıma, işitme ve görme uzuvlarıma mezcet. Ve böylece bedenimi, gücün ve kudretinle yönet; zira, güç ve kudret ancak Sen'dendir, ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allahım!³⁵

Altıncı dua: (Hz.) Ali'nin, (Hz.) Peygamber'den naklettiğine göre, Allahu Teâlâ zâtını her gün şu kelimelerle ulular ve yüceltir: "Ben, Allah'ım, alemlerin Rabbiyim. Ben, Allah'ım, Ebedî Diri'yim [le Vivant], Ebediyen Ayakta Olanım [le Fondamental]³⁶, Ben, Allah'ım, çok Yüce (el-Aliyyu: Très-Haut) ve Ulu (el-Azimu: Immenşe)

³² [arsâ fiilinden] *Arsat*: sapaşaglam, oldular, veya, şaglanca, yere sokuluverdiler; krş. Kur'an 79, 32.

³³ *el-Vitr*: "L'impair: tek; çift olmayan", Kur'an'da Allah'ın bir adı olup, Kur'an kıraatlerinin pekçoğu *el-Vetr* şeklinde okunmaktadır.

³⁴ *el-nunzilu fi Kitâbike min ledunke* (veya, *el-Munezzel*); İsim, burada basit bir nida olmayıp, ama ilâhî bir güçü [şimgeler].

³⁵ Bu son yakarış cümlesi Kur'an'ı 7, 151 vd. yansıtmaktadır.

³⁶ *el-Hayy el-Kayyûm*. İkinci kelimenin tercümesi hakkında krş. Guy Monnot, *Le verset du Trône* [Ayat'ül-Kürsî], MİDEO, 1, 15 Beyrouth, 1982, 121-131 (özellikle 137 vd.). Genel olarak, "esma-i hüsnâ"nın bu uzunca tadad edilişi, Kur'an ifadeleri ve hatırlatmalarla örölmüştür. Bunların bütün referanslarını vermek ise, müdtemelen baktırıncı olacaktır.

olan Ben'den başka hiçbir tanrı yoktur! Ben Allah'ım, "doğurmadım, doğmadım" (s. 216)³⁷. Ben, Allah'ım, Afuvv ve Gafür³⁸ olan Ben'den başka tanrı yoktur! Ben Allah'ım, Her şeyin varlığını başlatan (Mubdi..) ve yine her şeyin Kendisine dönecek olduğu Ben'den başka tanrı yoktur! Ben Allah'ım, Benden başka tanrı yoktur, Aziz (Puissant) ve Hakim (Sage)'im. Ben Allah'ım, Ben'den başka tanrı yoktur, Din Günü'nün sahibiyim. Ben Allah'ım, ben'den başka tanrı yoktur, Rahmân Bienveillant) ve Rahîm (Miséricordieux)'im. Ben Allah'ım, Ben'den başka tanrı yoktur, cinlerin ve insanların, Cennetin [paradisique] ve Cehennem'in [infernal] yaratıcısıyım. Ben Allah'ım, Ben'den başka tanrı yoktur, Ben Tek Olan'ım [Vâhid, Ehadd], Samed [Impénétrable]'im, ne bir eş ne de bir oğul edinmemiş olan [Büyük] Yalnız [Ferd: Solitaire]'im. Ben, Allah'ım, Ben'den başka tanrı yoktur, Tek [Vitr: Impaire]'im. Görünmeyeni ve görüneni bilenim³⁹. Kuddûs olan Melik, tanrısal inayeti ile esenlik veren [es-Selâm] ve güven temin eden [el-Mümin]im, Çok Münezzehe Kral (le Roi: el-Melik el-Kuddûs)'ım, en güçlü ve en muhteşem Hakim (Dominateur: el-Müheymin)im, biçim veren (façonne: el-Bârî) Yaratıcıyım, Büyük, Yüce/Aşkın ve Karşı konulamaz (el-Azîz, el-Kebîr, el-Metâl, el-Muktedir, el-Kahhâr) belirleyiciyim (el-Kâdir), hikmetli (el-Hakîm) ve uluyum (el-Kebîr), şifa ve sanı dağıtanım (Ehlu's-senâ ve'l-mecdi), gizliyi ve gizlinin de gizlisini (es-sirru ve ahfâ) bilenim, rızık dağıtanların en hayırlısıyım (er-Rezzâk), yaratılmış ve yaratma üzerinde yegâne hakimim.."

³⁷ Kur'an 112, 3.

³⁸ Bu iki sıfat Kur'an'da hep bu şekilde birbirlerini izlerler 22, 60; 58, 2; krş. 4, 13, 99.

³⁹ Bu ifade ile ("biçimlendiren", *el-Musavvir* 'e kadar) onu izleyen deyimler, *ad sensum* [anlam olarak] Kur'an'ın 59, 22-24 açıkladığı ilâhî isimleri anlatılmaktadır.

Bir kimse bu duayı okumak istediğinde, şu müteakip formuyla okusun¹⁰: "Sen, Tanrı'sın: Sen'den başka tanrı yoktur...". Bu duayı okuyan kimse, Diriliş gününde (Hz.) Muhammed'in, İbrahim'in, Musa'nın, İsa'nın ve diğer peygamberlerin yanında [konaklayan şükür sahibi, secdeli ve Allah'a itaatkâr kullardan olacak ve onlara, göklerdeki ve yerlerdeki abidlerin işledikleri sevab kadar ödül verilecektir.

Yedinci dua: Hz. Peygamber (Allah'ın rahmeti ve selamı O'nun ve Ailesinin üzerine olsun), Fatıma'ya şu duayı öğretti¹¹: "Ya Hayy, ya Kayyüm! Rahmetini talep ediyorum, [mededü inayet eyle!] Beni, asla [tarfate ayının] kendi nefsim'e bırakma ve benim bütün hallerimi islah eyle!

Sekizinci dua: Allah'ın Resülü bu duayı (Hz.) Aişe'ye öğretmiştir¹²: "Ey Allah'ım! Sen'den hem bu dünyanın, hem de öte dünyanın, bildiğim ve bilmediğim hayrını istiyorum. [Hem bu dünyanın hem de öte dünyanın, bildiğim ve bilmediğim şerrinden Sana sığınıyorum!] Senden cenneti ve, ona yakınlaştıran sözler ile amelleri talep ediyorum. [Ateşten ve, ona yakınlaştıran sözler ile amellerden Sana sığınıyorum]. Senden, kulun ve resülün olan Muhammed'in istemiş olduğu hayırları istiyorum. Kulun ve Resülün olan Muhammed'in kendisinden sana sığındığı hususlarda [yardımını talep ederek], ben de Sana iltica ediyorum

¹⁰ Bir başka ifadeyle, pek tabii ki, önceki üslupla ifadesindeki ["Ben" zamirini], birinci tekil şahıs ["Ben"]'dan, ikinci tekil şahıs ["Sen"] aktarmak gerekecektir.

¹¹ Yedinci dua, Mekki tarafından 12, str. 10 vd. Enes b. Malik vasıtasıyla Fatıma secdeyle rivayet edilmiştir. "Beni nefsim'e bırakma!" cümlesinden itibaren, ifade, İbn Hamele göre, **Müsned**, Kahire 1313 H./1895, ofset bsk. Beyrut 1389 H./1978, t.5, 12, str. 8 Hz. Muhammed'in alışıldık ifadesidir. (krs. Weusinek'deki diğer atıflar, **Concordance et indices de la tradition musulmane**, Leiden, 1936-1969, t. 1, 451 B ve t. 3, 537 B).

¹² Gerek, sekizinci duanın hâfifçe daha gösterişli [zıyadeli] olduğu Mekke'de 12, str. 3, vd., gerekse duanın tamamını (Hz.) Aişe ile ilişkili veren İbn Hamele op. cit. [opere citato: iktibas edilen eser, **Müsned**] t. 6, 147'de aynı açıklama yer alır.

[este izuke..] Sen'den, benim hakkımda takdir buyurduğun şeylerin akibeteni, rahmetinle, en kısa zamanda hayırlara tebdil etmeni istiyorum, ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah!..

Dokuzuncu dua: Ebu-Derdâ'nın (Hz.) Peygamber [l'Elu] vasıtasıyla rivayet ettiğine göre, gece ya da gündüz, kim bu duâyı yaparsa, her türlü felakete karşı güvende olmuş olur⁴³: "Ey Allah'ım, Sen benim Rabbimsin! Sen'den başka tanrı yoktur. Ey Allah'ım, Sen'den başka tanrı yoktur. Varlığımı Sana güveniyorum [tevekkül]. Sen, Yüce Arş'ın Rabbisin. Güç ve kudret, ancak, Çok Yüce [el-'Aliyy: le Trés-Haut] ve Ulu [el-'Azim: l'Immense] olan Allah'ın yardımındadır.. Rabbim olan Allah'ın dilediği [meşiet] meydana gelir, dilemediği ise, meydana gelmez. Biliyorum ki Allah, her şeye gücü yetendir [kadir: tout-puissant], bilgisi sonsuz olandır [omniscient: ehâta bi kulli şey' in.] Ey Allahım, nefsimden gelecek kötülükler ile, perçeminden⁴⁴ yakalayacağın tüm canlıların şerrinden Sana sığınıyorum. Kuşkusuz Rabbim, dosdoğru bir yol üzerindedir⁴⁵.

Talep duaları için uygun olduğu varsayılan astrolojik tercihler konusunda, pekçok sebepten dolayı kısa duracağız. Her şeyden önce, bu yöndeki değerlendirmeler gerçekten genel çerçevenin ve bu makalenin esprisinin dışına çıkarlar. Dahası,

⁴³ Dokuzuncu dua Mekke'de 13. str.16, vd. Ebu'd-Derdâ'nın, Muhammed b. Ubeydullah tarafından nakledilen otoritesi üzerindedir. Ebu'd-Derdâ, Uveymir b. Zeyd (veya, b. Malik) el-Ensari olup, (Hz.) Peygamber'in ashabındandır; ö. 32 H./652 (krş. Eİ 2, t. 1, 117).

⁴⁴ "dâbbe": behime, yaratık. Krş. Kur'an, 27,82 (ve Eİ 2, ayet hakkında, t. II, 72)'de Yaratık "ed-Dâbbe" apokaliptik [dünyanın sonu, Kıyamet ile ilgili] bir canlıdır. "Perçeminden yakalayacağın tüm canlıların şerrinden Sana sığınıyorum" duası, **Sahîhu Müslim**, Kitabü'z-Zikr, 62= ed. Abdül-Baki, Kahire, 1374 H./1954, ofset bsk. Beyrut, 1972, t. 4, 2081 ve İbn Mace, **Sünen**, Kitabü'd-Dua, 15, 3873=ed Abdül-Baki, Kahire, 1972, t. 2, 1275 'de (Hz.) Muhammed'e atfedilmiştir: *Kâne Resûlullahi ye'murunâ izâ ahaznâ madca'anâ en nekûle..*]

⁴⁵ Kur'an 11, 56'dan bir alıntı olup, bunun hemen peşinden, Allah'ın "perçeminden yakalayacağı" hiçbir yaratık [dâbbe] in bulunmayacağı kesin teminatı gelmektedir.

bu değerlendirmeler, özellikle Beyhaki'den mülhem olan ve iyice anladığımızdan ve temel cümlelerini [kusursuz] tercüme ettiğimizden pek emin olmadığımız [2.] satır başına geldiğimiz zaman, gerçekten [konunun] mütehassısı olan birinin yorumlamasını gerektirmektedir. Bayağı Vesel'in de belirttiği gibi⁴⁶, *Câmi'ul-Ulûm*'da, peşpeşine yapılan değişiklikleri açığa vuran üç versiyon bulunmaktadır. Yine, şunu da ekleyeceğiz ki, Paris BN'nin en mükemmel Farsça elyazması 213⁴⁷, bölümün birinci kısmından yoksun olup, bu beriki doğrudan doğruya Bombay taşbaskısında [lithographie] bulunan aynı dokuz dua ile başlamaktadır. Bizim çevirisini yapmış olduğumuz astrolojik gelişmeye dair [kısa] etüdün, bir yandan aynı eserin, "Astroloji bilimi" (*İlmu'l-ahkâm*: elyazması: BN'nin Farsça elyazması, fol. 191 v.-194 v.) başlığını taşıyan 51. bölümüyle, diğer yandan da *Câmi'* in müellifinin yerinde olarak astrolojik tercihlere tahsis etmiş olduğu farklı kitapçıkla (opuscule)⁴⁸ karşılaştırılması gerekir..

⁴⁶ Krs. **Les encyclopédies persanes**, Paris, 1986 ("Bibliothèque iranienne", 31), 36.

⁴⁷ Bu elyazmasında esge, biradiger başlık taşır: *Hadâiku'l-Envâr fi hakâiki'l-esrâr*. "Dualar ilmi" hakkındaki bölüm fol 215 v. [verso: varak b]'den başlayıp, fol. 220 v. 'ye kadar devam eder. Arabça dualar, çok açık bir biçimde vokalize edilmişlerdir ve kırmızı mürekkeble yazılmış satır arası Farsça bir çeviriyle donatılmıştır. BN [Bibliothèque Nationale]'nin Farsça Supplement [Zeyl] 1395 elyazması ise, 60 yerine sadece 40 "ilim" ihtiva etmektedir. Aynı şekilde bkz. Farsça Supplement 1146. Her birisi de, katalogta normal başlık *Câmi'ul-ulûm* taşımaktadırlar.

⁴⁸ Bu küçük eser Raza tarafından, Haverzmîli bir hükümdar için yazılmıştır. BN, de Paris [Paris'in Bibliothèque National'i], bu eserin orijinaline değil, fakat üç elyazması halinde Arabça çevirisine sahiptir. Arabça 2521, fol. 109 v. [verso: varak b]-121 r. [recto: varak a] [elyazması olup], şu başlığı (fol. 109 v. [verso: varak b], str.25): *el-İhtiyârâtul-'alâiyye fî'l-İhtiyârâti's-semâiyye*. Burada (*Fî vakti'd-duâ*), sonuna değin fol. 120 r. str. 22'den fol. 121 r. str. 12'e kadar dua incelenir. Elyazması, harekesiz küçük bir elyazması halindedir. Arabça 1360, fol. 99-138 (görülmedi), aynı başlığı taşımakta.. Arabça 2592 ise, *el-Ahkâmü'l-'alâiyye fî'l-'âlâmi's-semâiyye* başlığı altında (fol. 2 v., str. 2 vd.) yer almaktadır. Açık ve harekelennmiş olan metin, 15 satırlık 57 folios [varak] dan meydana gelmiştir. Konular şeması fol. 3 v. [verso: varak b] dendir. (*Fî vakti'd-duâ*) başlığı ile fol. 54 v., str. 3'den fol. 55 r., str. 10'a kadar duayı inceler.

Şinadi, Razi'nin kısa duâ kitabına gelelim. 14 no'lu notta da belirtildiği gibi, müellifimiz [eserindeki] dualarını Ebû Tali el-Mekki'nin *Kütu'l-kulüb*'undan seçmiştir. O, dokuz metin belirlemiş ve bunları bir düzene koymuştur. Önce, (Hz.) Muhammed'den önce gönderilmiş beş peygamberin üçüne nisbet edilen üç parça: Adem, İbrahim ve İsa (Nuh ve Musa bırakılmışlardır). Adem'in duası, Cennet' teki hatasından (Kur'an; 7, 19-23; 20, 120 vd.; krş. 2, 36) ileri gelen "*pişmanlık ve tevbesi*"yle (Kur'an 2, 37) alakalıdır. İbrahim'in duası, onun müslüman şahsiyetinin yeterince çarpıcı olmayan bir ifadesidir. Buna karşılık, (Kur'an 4, 157 vd. nin alışıldık tefsirine göre; Meryem'in Oğlu, Tanrı tarafından Kendisine doğru "yükseltilerek", mucizevi bir biçimde ölümden kurtulmuş ise de), bütünüyle Passion [Acı, ızdırıp, katlanılan elem] bakış açısının hakim olduğu İsa'nın duası ise, tipik bir anlatım içermektedir: "benden daha fakir olan kimse yoktur". Son yakarışı olan, "Bu alçak dünyayı benim en büyük kaygım kılma.." ifadesinde olduğu gibi, burada da, (Hz.) İsa'nın, müslümanlar nezdindeki geleneksel duruşunu bulmaktayız: Allah'a bir tevekkül modeli, kutsallık ve saygınlığı [sainteté], takva ile zühd anlayışının doruklarına ulaşan bir insan.. Olağandışı (l'Etrange) Hızır'ın o garib duasından sonra, son beş dua ise, İslam Peygamberi [Hz. Muhammed]' e söylenmiştir. Ebu Bekir tarafından aktarılan beşinci dua, özellikle güzeldir. Bu aynı zamanda, en uzun duadır da..

Şayet bu küçük antoloji gözden geçirilirse derhal görülür ki, 4. dua majik [kötülükleri savmakla ilgili] bir duadır. Halbu ki, 6. dua, [Allah'ı] bir yüceltme duasıdır. Bu iki tarz dua bir kenara bırakıldığında, geriye, hepsi de talep duası olan yedi dua kalır. Bunların da hepsi, birinci tekil şahıslıdır.. Dahası, dua eden kimse, tamamiyle, sadece kendisi için dua eder. Tek bir istisnası vardır bunun: üçüncü duada (Hz.) İsa, şöyle der: "Dostuma kötülük salma". Bu, tek aracılık [şefâat]tır.

Hızlı bir şekilde göz atıldığında şu notice ortaya çıkar ki, bu eserdeki duaya dair bölüm, *Câmi'u'l-ulûm*'ün uygun düşen bölümünden oldukça farklı olup, bununla birlikte benzerlikler de göz ardı edilemez.

Bu iki dua karakteri, yani birinci *tekil* şahıs kalıbında dua etmek ve *yalnız kendisi için* istemek, istisnalara rağmen, hususî İslami duanın karakteristik özellikleridir. Her halükarda bunlar, Kur'an'ın örnekleriyle ahenk içindedirler. Bu husus, bazı açıklamalara değer görünmektedir.

Kelimeler, formüller ve Kur'anî mesajlar, görüldüğü gibi, Razi'nin bize bildirmiş olduğu duaların her birinde vardır. Yine, İslami bütün dualar, bu unsurlardan örülmüştür. Meydana getirmiş olduğu genel özellik ve karakterin berisinde, Kur'an'ın kendisi bizzat sık sık şahsî ve hususî duadan bahseder. İster, bu konuda bir bilgi vermiş olsun: sebatsız kimselerin salt çıkarıcı dualarını taklit etmemek (41, 49-51; 70, 19-25, vs.; krsş. Kitab-ı Mukaddes [Bible], Mezamir [Psaume] 78, 34-37, vs.); başkalarına yardımcı olma endişesi taşımayan egoistler gibi, boş yere dua etmemek (107. Sure); [öte yandan] Allah'a tam bir tazarru' ile dua etmek gerekir (7, 55 vd.; 21, 90; 40, 60); Allah duayı kabul eder ve [dua edilmesini] ister (2, 186). İsterse, çok farklı kimseler: Firavun'un karısı (66, 11), Balığın karındaki İnsan (yani, Yunus: 21, 87), Mekke'nin politeist "müşrikleri" [associateurs] (8, 35; 23, 117), (Hz) Muhammed (17, 80 vd., vs.), müslüman (iki koruyucu şûre, *el-Mu'awizetâni*: 113 ve 114), cennetteki seçilmişler (10, 10) tarafından yapılmış duaların anlamlarını veya metinlerini ihtiva etsin., vs. Bu kulvarda, üç duacı birbirinden ayrılırlar: İbrahim, Musa ve Zekeriyya. En gelişmiş dualar da, Arabça, gittikçe artan uzunluk sırasına göre, İbrahim'inkiler (14, 35-41), İmrân Ailesi'ni konu alan Surede (3, 191-194) olduğu gibi, ilk Suredeki (*el-Fatiha*) müslümanlarınkiler, Zekeriyya'nınkiler (3, 38-41) ve Musa' nınkiler (20, 25-35).

Çok güzel tapınış (adoration) (*Fatiha*; 10, 10) ve yüceltiş (tebcil: louange) (*Fatiha*; 3, 26) örneklerine rağmen, Kur'an'da dua hemen hemen, Razi'nin küçük dua risalesinde olduğu gibi, bir talep duasıdır. Bir yanılığ değilse, çoğul kalıplı sadece beş dua metni bulunmaktadır: ehemmiyeti, gerçekten emsalsiz olan *Fâtiha Suresi*; 2,186; 3,8; 3,190-194; 25,65.. Razi'de de olduğu gibi, Hüküm Günü Kur'an'ın şefaatçiliği reddetmesine (2, 48; 40, 18; 82, 19, vs.) uygun olarak, bir başkası için dua oldukça nadirdir. Bununla beraber bu konuda bazı örneklerle

de rastlanmaktadır: (Hz.) Muhammed'in başka insanlar için olan duası (9, 80.90.103), müstümanların yaşlı ebeveynleri için olan dua (17, 23 vd.)..

Bu bilgiler, Kur'anî duaların genel nitelik ve özelliğinin (tonalite), asluna bağlı bir biçimde Razi'nin [eserinde naklettiği] dualarda yansıtılmış olduğunu göstermeye yeter. Hem geçmişte hem de şimdi de⁴⁹, hususî sünni duaya dair yapılacak geniş bir inceleme, kuşkusuz aynı neticeyi verecektir. Bunun yanısıra, sonraki asırlarda, yaygın bir sufiliğin⁵⁰ kazandırdığı bir takım müktesebat da [söz konusudur]: rikkat-i kalbi mücib çok içten dokunuşlar, özgür ton ve ifade üslubu, ruhsal derinleşme...

Ama, hususî bir araştırmanın da, İsnâ Aşeriyye Şiilğine ayrılması gerekmektedir. Sıkı sıkıya İmamların haberleriyle karışmış bulunduğu, Şiilerin zahidâne duası, bir okyanustur. [adeta]⁵¹ Bir taraftan pek tabii ki Kur'anî yönelimleri muhafaza ederken, o, derin bir şekilde de sünni duadan ayrılır. Burada hiç olmazsa, İsnâ Aşeriyye nezdinde oldukça şöret bulmuş olan bir metni zikretmek, çok isabetli olacaktır. Bu, yerinde olarak "İbadet edenlerin zineti, süsü: Zeyne'l-Abidin" lakabı verilmiş olan V. İmam Ali b. el-Hüseyn'in ismi altına yerleştirilmiş bir duadır. Burada dinî his, tevâfuk ile zıddının ışıl ışıl parıldadığı Arabça bir belâğatin güzelliği altında ortaya çıkar. Kendini böylesine muhteşem bir şekilde açmanın, *açıkca*, İmamilikle hiçbir ilgisi yoktur. Ve yine de, bu,

⁴⁹ Çağdaş Mısır'da şahsî dua uygulamasına dair bkz. Mohammed Feteih ve Jacques Jomier'in anketi: *Invocations pour les moments de la journée*, MIDEO, t. 10, Kahire, 1970, 271-286. Bu inceleme, bu hususta farklı yaş ve ortamlardan olan yedi kişiyle yapılmış konuşmaları ihtiva etmektedir..

⁵⁰ el-Ensârî (ö. Herat, 481 H./1089)'nin son derece meşhur bir sufi eseri olan Farsça *Münâcât*, P. Serge de Laugier de Beaurecueil tarafından, şahane bir "Sunuş" ile, yakında tercüme edilmiştir. Ansari, *Cris du coeur*, Paris, Sindbad, 1988.

⁵¹ Burada, Şeyh Abbas el-Kummi (ö. 1359 H./1941)'nin *Me-fatihu'l-cinân* isimli antolojisini zikretmek ve, tasvir ve tanıtımı için de, l'Annuaire de l'EPHE (Section des sciences religieuses), t. XXVI, 1987-1988, 242'e göndermede bulunmak kafi gelecektir.

çok yukarda Razi'nin [tasnif ettiği] sünni karakterli dualarda göstermiş olduğumuz iki karakteri arz ediyorsa da, vurgusu son derece farklıdır.

GÖNÜLDEN İÇTENLİKLE İSTEME DUASI⁵²

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

"Ey Allahım! Eğer benim azığım, beni Sana ulaştıramayacak kadar yetersiz ise, Sana sonsuz tevekkülüm var! Eğer günahım beni Senin azabından korkutuyorsa, ruhum bana kendimi, Senin azabından tam bir güvende hissettirir. Şayet benim hatam beni Senin cezana maruz bırakırsa, [Sana olan] itimat ve güvenim bana, Senin [af ve mükafat] ile ödülünü haber verir. Şayet, Seninle likâya hazır olma konusundaki ihmâlim beni gaflete düşürürse, Senin cömertlik ve iyiliklerinin bilgisiyle uyandım.. Ve şayet, beni Sen'den ayıran aşırı isyanlarım beni ürkütmüşse, senin afvının güzel haberi bana ünsiyet bahşetmiştir.

Vechinin envârı ve kudsiyetinin ziyâları hürmetine Sana yakarıyorum, merhâmetinin muhabbeti ve lütfunun letâfeti hürmetine Sana yalvarıyorum: yüceliğinin ve cömertliğinin beni isteklendirmiş ve teşvik etmiş olduğu ümidi, sana yakın olma, huzurunda kabul görme ve Seni [n cemâlini] müşâhede etme ümidimi gerçekleştir. İşte ben, kendimi Senin rahmet ve tevâzu [afv ü mağfîret] rüzgarlarına bırakıyorum, Senin lütuflarının yağmurlar gibi yağmasına can atıyorum. Senin gazabından kaçıyor, rızâna sığınıyorum. Nezdine [Cemâl sıfatlarına] sığınmak için Önünden [Celâl sıfatlarından] kaçıyorum. İhsan ettiklerinin

⁵² el-İmam Ali b. el-Hüseyn es-Seccad, "Zeyne'l-Abidin" (ö. 95 H./714), *el-Münâceyâtü'l-hamsa aşere*, "el-Hâmise: Münâcâtu'r-râgibîn", *es-Sahîfetu's-seccâdiyye*, Beyrut, ts. 240-242'in ekinde.. Farsça olan antolojisinde eş-Şeyh Abbas b. Muhammed Rida el-Kummi, *Mefâtihu'l-cinân*, Arabça çev. es-Seyyid M.R. en-Nuri en-Necefî, Beyrut, Müessesetu'l-Vefâ', 1404 H./1984, 256 vd. tarafıdan yeniden ele alınan metin.

en hayırlısını ümit ediyorum. Senin lütuf ve bağışlarına güveniyorum. Senin ümidin olmazsa hiçbir şey değilim.

Ey Allahım! Başlatmış olduğun lütfunu, [hayırla] neticelendir! Cömertliğinin bana bahsettiğini, geri alma! Büyük hoşgörü ve musamahanın setretmiş olduğunu, ortaya dökme! İlimle kusatmış olduğun hatalarımı da bağışla!

Ey Allahım! senin şefaattindir, nezdinde talep ettiğim; senin himayendir, sana karşı istediğim! İyiliklerine müştak, el acıklıklarına karşı ümit dolu, cömertlik ve lütuflularına karşı susamış, bütün dileğiyle lütuf bulutlarını çağırın, rızanı isteyen ben, sana geliyorum! Kemaline doğru yöneliyor, lütuflarında kanmak için [huzuruna] iniyorum, nezdinde en yüce hayrı arıyorum, Cemalinin bağçelerine doğru ilerliyorum, Vechini [Zatını, Yüzünü, Rızanı] arzuluyorum, kapını çalıyorum, alçakgönüllülikle büyüklüğüne ve Azametine boyun eğiyorum. Öyleyse bana, yapmaya ehil olduğun lütuf ve iyilikleriyle muamele et, benim duçar olmayı hak etmiş olduğum şiddet ve çetinlikle muamele etme. Merhametin aşkına, ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allahım!"

Bu dua kurumsal [canonique] duadaki resmîlik ve sertlikten, sıklıktan uzaktır. Bununla beraber yine de sadece sabit bir metin olan bu parça, İslami duanın enginlik ve genişliğini tahmin etme imkanı vermektedir [bize]. İster Hind mense'li, isterse Sami veya bir başka kökenli olsunlar, derunilik boyutu olan dinlerde görüldüğü gibi, geniş bir açılım (évolution) İslamı, daima asli karakterini taşıyacak olan dualarının yelpazesini daha da açıp yaymaya imkan verecektir.